

פרשת במדבר

שמותיו של הקב"ה

א, נא הַלְוִיִּם וְהַזֶּרֶק הַקָּרֵב יוֹמֵת

"וּבְנִסְעַת הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבְחִנַּת הַמִּשְׁכָּן יִקְיֵמוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם, וְהַזֶּרֶק הַקָּרֵב יוֹמֵת". ומפרש רבינו בחיי בן אשר (תלמידו של הרשב"א, שהוא התלמיד של הרמב"ן) וזה לשונו:

כבר הודעתך כי בכל מקום שתמצא השם [המיוחד של הקב"ה] רשום למפרע בהפך אותיותיו [כמו פעמיים בפסוקנו כאשר הסדר הוא 'הוהי' בתחילת המלים] מורה על מידת הדין... להורות על מידת הדין שהיא מתוחה על הזר הקרב לעבודת הלוויים...

רבינו בחיי הצביע על התופעה הזאת לראשונה (בראשית יא, ט) בהביאו את לשון הכתוב "כִּי-שָׁם בָּלַל ה' שֶׁפֶת כָּל-הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם יְהוָה", וזה לשונו:

דע כי בכל מקום שתמצא זכרון השם המיוחד רשום בתיבות למפרע, הוא מורה על מידת הדין... עכ"ל. ומאחר ודברי תורה נדרשים מכלל לאו אתה שומע הן, יוצא שכאשר אותיות השם המיוחד בראשי התיבות כתובות באופן סדיר, הרי זה בא ללמד שמידת הרחמים שורה. ואמנם כך פירש רבינו (שמות ט, כז) במה שאמר פרעה, כאשר לרגע קט נכנע לדבר ה': "יְהִנֶּה הַצַּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הַרְשָׁעִים" (עכ"ל). כלומר, אילו היה באמת מודה ומתודה ואומר "ה' הצדיק ואני הרשע" היתה מידת הרחמים שורה עליו. אולם כאשר הכניס גם "וְעַמִּי", שבר בזה את הרצף של אותיות השם המיוחד, בהעבירו חלק מן האשמה אל עמו, בעוד 'היה בידו למחות ולא מחה' (לשון רבינו שם), ולכן לא זכה למידת הרחמים.

היסוד שדברי תורה הנדרשים מכלל הן אתה שומע לאו, מתבטא גם כאשר אותיות שמו יתברך כתובות 'למפרע' בסוף המלים ולא בתחילתן. נראה להציע

כי אם 'למפרע' בתחילת המלים מציינ מידת הדין, הרי ש'למפרע' בסוף המלים מציינ הפיכת המצב אל מידת הדין! וכך כותב רבינו בחיי (בפסוקנו):
 "...כי כן הזכירו המן הרשע בהפוך אותיותיו ואמר (אסתר ה, יג)
 "וכל זה אננו שוה לי בכל עת", ונתהפכה מידת הדין עליו, עכ"ל.
 זהו מדין "ונהפוך הוא" של המגילה. מן הראוי לציין כי לא מצינו
 לימוד זה של שמותיו של הקב"ה בספרי הנ"ך, פרט למגילת
 אסתר הנדרשת כאמיתה של תורה.

אותיות השם המפורש בסוף המלים מציינות את ההיפוך של שם הוי"ה שהוא
 מידת הרחמים. לא נתפלא לראות כי ציון אותיות שמו הוי"ה בסדר הנכון,
 מציינות את מידת הרחמים. וכך אמנם כותב רבינו בחיי (דברים כד, ה):
 "נְקִי יְהִי לְבֵיתוֹ שְׁנֵה אֶחָת", כאן נרמז השם המיוחד... וכן מצינו
 בהקב"ה שהיה בסיני עם ישראל דוגמת חתן וכלה, שעמדה שכינה
 בהר "שְׁנֵה אֶחָת", שהרי לא נסעו [מסיני שם נגלה אליהם הקב"ה
 בראשית סיון] עד עשרים באיר בשנה השניה (עכ"ל).

נראה ברור כי יסוד דבריו של רבינו בחיי הוא אצל רבו של רבו, הרמב"ן,
 בהקדמתו לספר בראשית, וזה לשונו: "...עוד יש בידינו קבלה של אמת, כי
 כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה... כלומר, מלבד מה שכתב הרמב"ן
 בהשגותיו לספר המצוות של הרמב"ם "כי התורה תפרש ותצוה ותודיע
 ותרמוז", יש עוד פן של תורה הרואה בכל הכתוב של התורה רצף אחד של
 רבבות אותיות, שניתן 'לקרא' אותן בדרכים ובצירופים שונים. יצויין, כי בעוד
 זה מובא 'כשיטת הרמב"ן', הרי על אתר ציין הרמב"ן: 'שכבר כתב רבינו
 שלמה (רש"י) בפירושו בתלמוד (סוכה מה, א ד"ה אני) ענין השם הגדול של
 שבעים ושתיים... הרי שסוד זה היה ידוע גם לרש"י, אלא שבפירושו לתורה
 הוא לא התייחס לזה כי "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא...".

לימוד זה של התורה על פי שמותיו של הקב"ה, כלומר ברצף אותיות ולא כפי
 שהן מתחלקות אצלנו למלים, פסוקים ופרשיות, היה הדרך בה יכלו בני ישראל
 ללמוד תורה לולא חטאו בעגל. הנה כתוב לפני חטא העגל (שמות כד, יב)
 "וְאֶתְּנֶה לְךָ אֶת־לַחַת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר פָּתַתִּי לְהוֹרְתָם". הקושי
 בפסוק מבואר ביותר, הרי בזמן מתן תורה היה בידי משה לכל היותר "מגילה"
 ראשונה, וכיצד אפשר לומר שה' כבר כתב ועומד לתת אל משה "וְהַתּוֹרָה

וְהַמְצִינָה, דהיינו כל התורה כולה! הרמב"ן עונה על הבעיה בסירוס המקרא כדלקמן: "ואתנה לך את לוחות האבן אשר כתבתי, והתורה [חומש בראשית] והמצוה להורותם". לעומתו מפרש הספורנו (ד"ה אשר כתבתי):
 כי לולא חטאו בעגל היתה כל התורה נתונה "חתומה" מיד הבורא
 יתברך כמו הלוחות... ומאז שחטאו בעגל לא זכו לכך, אבל כתבה
 משה במצותו... עכ"ל (ועייין בזה בביאורנו לפירוש הספורנו
 בהרחבה יתירא).

ונראה לומר שאין הספורנו מפרש את המושג "חתומה" (הלקוח מגיטין ס, א
 בנדון אם התורה ניתנה מגילה מגילה או חתומה) כפרש"י בגמרא: לא נכתבה
 עד סוף ארבעים לאחר שנאמרו כל הפרשיות כולן. והנאמרות לו בשנה
 ראשונה ושניה היו סדורות לו על פה עד שכתבן, עכ"ל. לעומת פירוש זה של
 רש"י, נראה שהספורנו מפרש את המושג "חתומה" כמו שמצינו אצל מהרי"ץ
 חיות (יומא עה, א): קיימא לך תורה חתומה ניתנה בשעת מעמד הר סיני...
 עכ"ל. וביתר ביאור מפרש הנצי"ב בהעמק דבר לפסוק זה בפרשת משפטים
 (כד, יב ד"ה והתורה) וזה לשונו:

פירשו חז"ל (ברכות ת, ב) 'זה מקרא'... אכן על כרחך אינו כמו
 שהיא כתובה לפנינו, שהרי לא נשלמה עדיין [ובודאי אי אפשר היה
 'לכתוב' בתורה את חטאי בני ישראל בחומש במדבר לפני שחטאו!]. אלא
 כמו שהיתה כתובה לפני ה' כולה שמותיו של הקב"ה... וכל זה
 ניתן למשה בסיני, אלא שלא נתפשטו שמותיו על הצורה שניתנה
 לנו, אלא פרשיות פרשיות בכל משך ארבעים שנה עד מות משה,
 עכ"ל.

ובספר 'בית אלקים' למבי"ט, בשער היסודות (פרק כב), רשם המבי"ט את
 עשרת הדברות ברצף אותיות, על פי המתכונת של שמותיו של הקב"ה. הרי
 גדולי האחרונים בעקבות דבריו המפורשים של רבינו עובדיה ספורנו, כאשר
 הוא יצא בעקבות האריות שבחבורה (רש"י, רמב"ן).

כאמור, לא זכינו לקבל תורה בדרגה זאת של לפני חטא העגל, שם אין י"ג או
 ל"ב מידות, ואף לא זכינו להכיר כתיבה זאת. לצערנו היא איננה, כי לקח אותה
 האלקים כאשר הוריד את עדים של אבותינו מהר חורב. ושמא אפשר להציע

כי מלבד הדוגמאות שהביא רבינו בחיי (ודוקא בקשר עם שם הוי"ה!) מן החלק ההליכותי של התורה, מצינו עוד שריד בית מדרש זה בחלק ההלכתי של התורה, כאשר לא במדרש קא עסקינן, כי אם בלימוד הלכה דאורייתא. זאת מצינו, כאילו ביקש הקב"ה לומר לנו, ראו כיצד יכלתם ללמוד תורה לולא חטא העגל! הביטו וראו את עוצמת הירידה מזו של 'פרחה נשמתם' בזמן קבלת התורה לזו של "וַיִּתְנַצְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עַדְיָם". כוונתנו ללימוד חז"ל, לא באמצעות י"ג המידות שהתורה נדרשת בהן, אלא בצרוף אותיות מהכא להתם, והיו למלה אחת בדינו, ממנה לומדים דין דאורייתא. כוונתנו לדין ניסוך המים. דין זה של מ"ם יו"ד מ"ם נלמד (תענית ב, ב) בצירוף מ"ם "וְנִסְפִיָּהֶם" (במדבר כט, יט) יו"ד ב"וּנְסָכֶיךָ" (שם לא) ועוד מ"ם "כְּמִשְׁפָּטָם" (שם לג), ובלשון הגמרא: הרי מ"ם יו"ד מ"ם, הרי כאן "מים", מכאן רמז לניסוך המים מן התורה, עכ"ל. ונראה להציע כי צירוף שלוש אותיות שונות משלוש מלים שונות בשלושה פסוקים שונים היא על פי המשקל של 'שמותיו של הקב"ה'!

ושמא אפשר להציע כי גם לדורות מצינו שריד של לימוד על פי צירוף אותיות, הלא היא קריאת האותיות הנדלקות באורים ותומים שבחושן המשפט של הכהן הגדול.

קביעת "אַשֶׁר פְּתַבְתִּי" (שמות כד, יב) בטקסט של התורה על ידי הקב"ה נותנת מימד של נצח, כמו כל דבר הכתוב בתורה. הנצח הזה חי (ניסוך המים) וקיים (חושן משפט). ואולי עוד נזכה לתורה זאת כאשר "מְלֶאֶה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת־ה' כְּמִים לַיָּם מְכַסִּים". עד אז אין לנו עסק בנסתרות.